

SURA EL-E'ALĀ: SVEVIŠNJI

Almir FATIĆ

almirfat75@gmail.com

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu

SAŽETAK: Sura El-E'alā je 87. kur'anska sura koja ima devetnaest ajeta. Nazvana je El-E'alā (الأعلى) jer se u njezinom prvom ajetu naređuje slavljenje (tesbih) Svevišnjeg Allaha. Također, shodno tome, nazvana je i sura Sebbih, po riječi kojom otpočinje. Objavljena je u Mekki i to kao jedna od najranije objavljenih sura, a na što ukazuje njezin šesti ajet, iz koga saznajemo da se Muhammed, a.s., još nije u potpunosti navikao da prima Objavu. Spada u red sedam sura koje se zajednički nazivaju El-Musebbihāt, a to su one sure koje započinju tesbihom. Tri su teme, u širem smislu, koje se koncizno tretiraju unutar ove sure: 1. Tevhīd; 2. Objava; 3. Ahiret. Muhammed, a.s., kako se prenosi od hazreti Alije, posebno je volio ovu suru te ju je, zajedno sa surom El-Gāšije, imao običaj učiti na bajram-namazima i na džuma-namazu.

Ključne riječi: El-E'alā, 87. sura, Svevišnji, tefsir, slavljenje, tesbih

Uvod

El-E'alā je 87. kur'anska sura i ima devetnaest ajeta. Nazvana je El-E'alā (الأعلى) jer se u njezinom prvom ajetu naređuje slavljenje (tesbih) Svevišnjeg Allaha. Također, shodno tome, nazvana je i sura *Sebbih*, po početnoj riječi. Objavljena je u Mekki i to kao jedna od najranije objavljenih sura, a na što ukazuje njezin šesti ajet, iz koga saznajemo da se Muhammed, a.s., još nije u potpunosti navikao da prima Objavu.¹ Spada u red sura koje se zajednički nazivaju *El-Musebbihāt*, a to su one sure koje započinju *tesbihom*. Ima ih sedam: El-Isrā', El-Hadīd, El-Hašr, Es-Saff, El-Džumu'a, Et-Tegābun i El-E'alā.

Inače, riječ *tesbih* ima vrlo zanimljivu i znakovitu upotrebu u Kur'anu: "Riječ *tesbih* je takva riječ o kojoj je Allah zadržao značenje za Sebe. U suri Benū Isrā'īl [tj. El-Isrā'] ova riječ je došla u obliku infinitiva (*subhāne*) jer je on osnova riječi; u surama El-Hadīd i El-Hašr [i suri Es-Saff, naša nap.] došla je u perfektu (*sebbeha*) jer

je to forma koja prethodi dvama vremenskim formama; zatim je u surama El-Džumu'a i Et-Tegābun navedena u imperfektu (*jusebbihu*), dok je u suri El-E'alā navedena u imperativu (*sebbih*). Dakle, ova je riječ upotrijebljena u svim svojim aspektima".²

Muhammed, a.s., kako se prenosi od hazreti Alije (Ahmed, Bezzār, Ibn Mirdevejh), posebno je volio ovu suru te ju je, zajedno sa surom El-Gāšije, imao običaj učiti na bajram-namazima i na džuma-namazu. (Ibn Kaṭīr, 1996: 4/643; Al-Šawkānī, 2007: 1610)

Tri su teme, u širem smislu, koje se koncizno tretiraju unutar ove sure: 1. Tevhīd; 2. Objava i 3. Ahiret. Ove tri teme izlažu se ovim slijedom unutar sure: naredba o slavljenju imena Svevišnjeg (1); stvaranje i njegova uravnoteženost (2); određivanje i upućivanje (3); primjeri stvaranja

(4-5); lahkoća pamćenja Kur'ana Muhammeda, a.s., (6-8); naredba o podsjećanju drugih (9-10); put propasti (11-13) i put uspjeha (13-19).

Prethodna sura, Et-Tārik, završava imperativom (*femebbihil-kāfirīne... – Zato daj poricateljima Istine još vremena*), a i ova sura, El-E'alā, također otpočinje imperativom (*sebbih*). Oba ova imperativa prvotno su upućena Muhammedu, a.s., a onda i svim njegovim sljedbenicima.

1. Sebbihisme Rabbikel-E'alā

(سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى)

Slavi ime Gospodara svoga Svevišnjeg – Kada je objavljen ovaj ajet, Muhammed, a.s., rekao je da se uči na sedždi, kao što je u slučaju rukju'a rekao da se uči *Subhāne Rabbijel-'Azim* na osnovu posljednjeg ajeta sure El-Vāki'a. (Al-Zamaḥšārī, 2005:

¹ Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <https://www.englishquran.com/87/index.html>.

² Al-Suyūṭī (1999: 2/209) ove riječi prenosi od Al-Kirmānija iz njegova djela *Mutašābih al-Qur'an*.

1195; Al-Qurtubī, 1996: 20/18; Ibn Kaṭīr, 1996: 4/644) Prenosi se da bi hazreti Alija, kad god bi čuo ovaj ajet, rekao: *Subhāne Rabbijel-E'alā* (Neka je slavljen moj Gospodar, Svevišnji) وقال الثوري عن السدي عن عبد خير قال سمعت علياً قرأ سُبْحَ سَمِ رَبِّكَ لأَعْلَى فقال (سبحان ربي الأعلى). (Al-Tabarī, 2007: 10/8589; Al-Qurtubī, 1996: 20/18; Ibn Kaṭīr, 1996: 4/644)

Za razliku od prethodne sure, Et-Tārik, u kojoj se nikako ne spominje Božije ime eksplicitno već implicitno, putem zamjenice, ova sura eksplicitno otpočinje spomenom Njegova imena *Er-Rabb*. Dakle, ne vlastitog imena Allah već imena Rabb, koje je jedno od Allahovih, dž.š., imena.

Sebbih je imperativ glagola *sebbeha* (سَبَّحَ) – *pustiti da pliva*, što je blisko pojmu plutanja; *sibāha* (سَبَّحَ) je *plivanje*; također *sebbeha* znači i *govoriti: Slava Bogu, Hvala Bogu*. (Muftić, 1997: 622) *Tesbih* je, kako smo već istakli, slavljenje Svevišnjeg Allaha, ali podrazumijeva i priznavanje Njegove uzvišenosti, savršenosti i čistote. Naša misao o Njemu treba da je kristalno čista, kao i naš govor. Trebamo Ga zvati i imenovati onim imenima kojima je On sam Sebe imenovao. Ne smijemo upotrebljavati imena koja sugeriraju bilo kakav nedostatak ili nesavršenost Njegovog Svevišnjeg Bića. Također, ne smijemo Ga spominjati na način koji ukazuje na nedostatak poštovanja prema Njemu Svevišnjem, npr. spomenuti Njegovo ime u šali, ili u toaletu, ili čineći neko ružno djelo, ili u društvu koje bi se tome izrugivalo.³

Ime *Er-Rabb* (Gospodar) podrazumijeva Onoga ko ima potpunu vlast nad ljudima, ko vas posjeduje, ko vas daruje i ko vama gospodari. Čovjek nikada ne smije zaboraviti relaciju Gospodar – rob; ona je u središtu života vjernika. Zapravo, svako Njegovo ime opisuje odnos prema Njemu: npr. On je *El-Hālik* (Stvoritelj), a mi smo *mahlūk* (stvorenja). Zanimariti

ove odnose neminovno za sobom povlači pogubne posljedice za čovjeka.

Riječ *el-e'alā* došla je na kraju ovog ajeta i većina mufessira kaže da je ona atribut riječi *Rabb*, a ne ime. On je iznad svega, Najviši, Svevišnji, daleko iznad svih stvorenih egzistencija, ma koliki oni bili, i svih ljudskih poimanja.

2. El-lezi haleka

fe sevvā (الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى)

Koji sve stvara i uravnotežuje – Za oba navedena glagola (*haleka* i *sevvā*) u ajetu objekt je ispušten, tako da je značenje apsolutno: Koji sve stvara (خَلَقَ) i uravnotežuje (سَوَّى), tj. svemu onome što stvara daje najbolji zamislivi oblik. Onaj koji tako stvara i uravnotežuje, On je neminovno Mudar. Prvo što nam se kaže nakon spomena Njegova imena *Rabb* jeste da On stvara. Riječ *rabb* može se koristiti i za ljude, ali niko od njih nema moć stvaranja. Svi ostali gospodari imaju moć posjedovanja i upravljanja, ali oni nisu u stanju ništa stvoriti jer su i sami stvoreni. Čovjeku se jasno kaže ko je njegov Gospodar i njegov Stvoritelj.

3. Vellezi kaddere

fe hedā (وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى)

I Koji sve određuje i nadahnjuje – Navode se još dva atributa *Rabba*. Veznik *ve* (وَ) pokazuje da se ovaj ajet povezuje s prvim ajetom. Glagol *kaddere* (قَدَّرَ) znači *odrediti* ili *predodrediti*, tj. odrediti sudbinu; *takdir* (تَقْدِير) je *Božija odredba, predodređenje* ili *planiranje*. (Muftić, 1997: 1349–1350) Svevišnji je odredio sudbine svemu u stvorenom svijetu sa svim detaljima, implikacijama i svemu drugome, tako da ništa ne nastaje slučajno ili nasumice, već s jasnim, tačnim i preciziranim planom. Iz ljudske perspektive gledano, kada se neki posao planira, rezultat na kraju

bude bolji, mada se pri tome ne vidi sav napor i pripreme uložene u taj posao. *Hedā* (هَدَى) znači *voditi Pravim putem*. Dakle, Svevišnji ne samo da je Stvoritelj i Odreditelj, već i *Voditelj*. Čovjek nije prepušten sam sebi; nadahnut je smjericama i instrukcijama za ispravan način života (kao i za onaj neispravan ili zabludjeli) u svim njegovim aspektima (tjelesnim, duhovnim, intelektualnim, emocionalnim), kao što je i svaki stvoreni egzistent nadahnut funkcijama za koje je stvoren.

4. Vellezi ahredžel-mer'ā

(وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى)

I Koji izvodi pašnjak – Sada se navodi primjer tog Božijeg stvaralačkog procesa. U okviru proračunatog plana, i životinje imaju svoje mjesto. Glagol *ahredže* (أَخْرَجَ) – ovdje: *izvlačiti, izvoditi* – ima široko značenje u arapskome jeziku i upotrebljava se u različitim situacijama. Riječ *el-mer'ā* (الْمَرْعَى) – derivirana iz glagola *ra'ā* (رَعَى *pasti travu*) – označava *ispasište, pašnjak, livadu*. (v. Muftić, 1997: 367, 542)

5. Fe dže'alehu gusā'en

ahvā (فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى)

A zatim ga pretvara u truhlo lišće, strnjište – Riječ *gusā'* (غُثَاءً) derivira se iz riječi *gusjān* ili *gasejān* (غثيان), a kojom se označava *neka nelagoda, osjećanje zla*, kao kada se želi povratiti. *Gusā'* može značiti *pjenu* ili *truhlo lišće* u pjenu kao i (*riječni*) *nanos* koji prekrije pašnjak. *Ahvā* (أَحْوَى) znači da je nešto istovremeno *zelenkasto* i *tamnocrveno*. A glagol *havā* (حَوَى) znači *skupiti, sabrati, sastaviti, sjediniti* (dvije stvari). (Muftić, 1997: 1049, 346)

Među mufessirima postoji neslaganje u vezi s ovim ajetom. Većina kaže da on govori o zelenoj vegetaciji koja prelazi u truhlo bilje, čime

³ Imam Mālik, kad bi ga prošnjak molio za nešto, a on mu ne bi imao šta dati, ne bi prosjaka odbio govoreći da će mu Allah pomoći, već bi se izvinio na neki drugi

način. Na pitanje zašto tako čini, odgovorio je: "Kad se prosjaku ništa ne da i neko se ispričava, to mu se sigurno ne dopada. U takvoj situaciji ne volim spominjati

Allahovo ime jer ne volim da neko čuje Njegovo ime u stanju nezadovoljstva!" (Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <https://www.englishsafsir.com/Quran/87/index.html>)

se ističe kontrast stvaranja: bujno zelenilo (*el-mer'ā*) koje godi oku i srcu pretvara se u suho i truhlo bilje (*gusā'en abvā*) koje vjetrovi raznesu, a bujice odnesu. Svevišnji, dakle, stvara i rastvara istu tvorevinu. Manji broj mufessira veli da ovaj ajet govori o sazrijevanju biljaka i o tome kako se one skupljaju ili sjedinjuju.

U zavisnosti od toga koje tumačenje prihvatimo zavisi i razumijevanje ajeta koji slijede. U prvom slučaju, apostrofira se usporedba pašnjaka s prolaznošću života općenito: kao što pašnjak na kraju uvehne, tako uvehne i ljudski život i njegova radost; nakon proljeća dolazi jesen života. U drugom slučaju, sazrijevanje biljaka aluzija je na Muhammeda, a.s., i njegovo izgovaranje Kur'ana, tj. ne treba se brinuti zbog toga jer njegovo izgovaranje će *sazriti*. (Al-Zamahšari, 2005: 1195)

6. Senukri'uke felā

tenšā (سَنُكْرِيكَ فَلَا تَنْسَى)

Mi ćemo te naučiti da čitaš pa ništa nećeš zaboravljati – Ovo je treće mjesto u Časnom Kur'anu gdje se govori o načinu kako Muhammed, a.s., prima Objavu. U suri Tā Hā (114) naređuje mu se da ne žuri s čitanjem/učenjem Kur'ana *prije nego što mu objavljujevanje njegovo ne završi* (وَلَا تُعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ), a u suri El-Kijame (16): *da ne izgovara Kur'an jezikom svojim da bi ga što prije zapamtio* (لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ). Ovi ajeti impliciraju da je Poslanik, a.s., u početku, *žurio i ponavljao* riječi Kur'ana kako bi ih zapamtio. Ovo otkriva njegovu zabrinutost za Kur'an i za odgovornost koju je preuzeo. Tefsiri bilježe riječi Mudžahida da je Poslanik, a.s., "ponavljao riječi Kur'ana iz straha da ih ne zaboravi" (كان يتذكر مخافة أن ينسى). Također, od Mudžahida i Kelbija se prenosi da je "i prije nego što bi Džibril završio s Objavom, počeo ponavljati početne ajete strahujući da ih ne zaboravi" (كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا نزل عليه جبريل بالوحي، لم يفرغ جبريل من آخر الآية، حتى يتكلم النبي صلى الله عليه وسلم بأولها، مخافة أن ينساها). (Al-Tabari, 2007: 10/8592; Al-Qurtubi, 1996: 20/22; Al-Šawkāni,

2007: 1611) I u ovom ajetu stavlja mu se do znanja da se ne treba bojati da će ikada Objavu zaboraviti! Jednostavno, određeno mu je da je ne zaboravlja. Kao što je sam Kur'an čudo (mu'džiza), tako je i Muhammedovo, a.s., pamćenje Kur'ana čudo: on je upamtio svaku njegov riječ i nije postojala mogućnost da je zaboravi. Fokusriranje na pamćenje nekada znači odvratanje od onoga što je važnije!

7. Ilā mā ša'Allāh innehu

ja'lemul-džehre ve mā jahfā

(إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى)

Osim onoga što će Allah htjeti. Zavisita On zna i javu i ono što se krije – Na početku ajeta je čestica *illā* (إِلَّا), čestica izuzimanja, a to izuzimanje nije veliko, već malo, tj. ono nije trajno. U ovom kontekstu znači da Muhammed, a.s., ništa neće zaboraviti od/iz Kur'ana osim nečega neznatnog, u izuzetnim slučajevima. I, doista, svega nekoliko predanja govore o Poslanikovom, a.s., zaboravu nekih ajeta Kur'ana, čime se, zapravo, ispunilo značenje ovog ajeta. I to je Svevišnji htio. Tako se navodi da je Muhammed, a.s., jedanput učeći u namazu ispustio jedan ajet pa je Ubejj b. Ka'b, pomislivši da je ajet derogiran, upitao o tome Poslanika, a.s., a on mu odgovorio: "Doista sam ga zaboravio". (Al-Zamahšari, 2005: 1195; Al-Qurtubi, 1996: 20/22) U drugoj predaji stoji da je Poslanik, a.s., slušao učenje Ubbāda b. Bešira i rekao: "Podsjetio me je na taj i taj ajet koji mi je u zaborav potisnut!" (Ibn Džuzejj, 2014: 6/361-362) Ovim se ističe da je Muhammed, a.s., samo čovjek. Također, ovim ajetom podsjećamo se da naučeno iz Kur'ana jeste Božija milost, a ne rezultat naše vlastite moći.

Neki ovaj ajet povezuju s fenomenom derogacije (*nesh*), međutim, većina učenjaka, na osnovu predanja koje smo gore naveli, ističe da se *zaboravljeni ajet ne derogira / ne uklanja*. Naime, kako smo već istakli, Svevišnji je htio da Poslanik, a.s., nekada zaboravi nešto iz Kur'ana, pa bi ga ashabi upitali da li je taj ajet uklonjen, a on

bi odgovorio: "Ne, zaboravio sam ga!" Kur'an je Božija objava i Allahov dar, i to mu je Svevišnji pokazao time što ga je nekada *natjerao da zaboravi*. U tome ne treba vidjeti ništa čudno jer ova sura, kako smo već naveli, sugeriše da ne pomišljamo na nešto neprimjereno u pogledu Svevišnjeg!

El-Džehr (الْجَهْرُ) je nešto što se radi *javno* i što svi mogu vidjeti; nasuprot tome je *sirr* (سِرٌّ) – *tajnovito, skriveno*. Interesantno je da se ovdje ne navodi riječ *sirr* već *hafijj*, odnosno glagol *jahfā* (يَخْفَى). *Hafijj* (خَفِيَ) je nešto što se tako dobro sakrije da i sama osoba koja je nešto sakrila zaboravi da to postoji, što nije slučaj s riječju *sirr*. *Džehr* je imenica, a *jahfā* glagol. Imenica se koristi u opisu onoga što je neograničeno, a glagol u opisu onoga što je ograničeno; ovdje: onoga što se skriva ili taji.

8. Ve nujessiruke lil-jusrā

(وَيُسِّرْكَ لِلْيُسْرَى)

Olakšat ćemo ti ono najlakše – Riječ *jusrā* (يُسْرَى) – koja je ženski ekvivalent riječi *ejser* (أَيْسَر) – znači *najlakše* (*eshel*). U Kur'anu se koriste dvije riječi za lakhoću: *jesir* (يسِير) i *hejjin* (هَيِّج). Svevišnji ovdje obećava da će Poslaniku, a.s., čudesnom intervencijom, olakšati sve njegove poslove, kao što mu je olakšao i pamćenje Kur'ana. Zapravo, kada čovjek počne slijediti Božije propise, tada mu život postaje lakši, a ne teži. Također, kada se čovjek pokorava Božijim naredbama, on treba da osjeća zadovoljstvo, a ne tegobu, što je prvi znak Božijeg olakšavanja i vođenja ili otvaranja puta pokornosti. Velika je stvar kada vam neko u životu kaže da će vam olakšati. Pokoravanje Svevišnjem Allahu vodi ka olakšavanju života.

9. Fe zekkir in nef'e'atiz-zikrā

(فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذُّكْرَى)

Zato podsjećaj, ako podsjećanje koristi [a koristi] – Nakon što su naprijed uklonjeni strahovi i zabrinutosti Poslanika, a.s., Svevišnji mu naređuje da se vrati svome pozivu i da podsjeća (*zekkir*) ljude. Ne navodi se nijedan

objekt podsjećanja, čime se Poslaniku, a.s., poručuje da treba da kontinuirano podsjeća sve bez obzira na situaciju i okolnosti u kojima se nađe. Ovo je drugi imperativ u ovoj suri: prvi je *sebbih* (slavi). I, doista, mogli bismo kazati da se sav Poslanik, a.s., život odvijao u znaku ova dva imperativa. S obzirom na to da se glagol *nefe'a* (نَفَعَ) (*koristiti*) navodi u prošlom vremenu, te uzimajući u obzir kada je objavljena ova sura, možemo zaključiti da se ovim načinom izražavanja aludira na činjenicu da podsjećanje, zapravo, koristi, prije ili kasnije, vidjelo se to trenutno ili, pak, ne.⁴

Riječ *zikrā* (الذِّكْرَى) je hiperbolizirani oblik riječi *zīkr* (ذَكَر) – *sjećanje, podsjećanje*, što znači da je u pitanju moćno podsjećanje. Kada nekoga podsjećamo na nešto, to trebamo činiti na moćan, snažan, upečatljiv način. Lingvistički gledano, *zikrā* može biti i glagolska imenica (infinitiv) tri glagola i može nositi njihova značenja: 1. glagola *zekere* (ذَكَرَ) (*spomenuti*), čime se implicira značenje da od samog podsjećanja ima koristi; 2) glagola *tezekkere* (تَذَكَرَ) (*sjetiti se*), u smislu da se korist nahodi i u samom sjećanju na Svevišnjeg i 3) *zekkere* (ذَكَرَ) (*podsjećati druge*) – sama ta aktivnost donosi korist bez obzira da li vidjeli rezultat ili ne. (Muftić, 1997: 483) To je, dakle, rečeno Muhammedu, a.s., jer bi se on jako uznemirio kad ga ljudi ne bi poslušali, naprimjer u suri El-Kehf 6. ajet čitamo: فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا *Pa zar ćeš se ti ubiti od tuge za njima ako oni ne budu povjerovali u ovaj govor?* Ili u suri En-Nahl 127, ajet: وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ *I ne tuguj za njima, i neka ti nije teško zbog spletkarenja njihova!*

10. Sejezzekkeru men jahšā

(سَيِّدٌ كَرٌّ مِنْ يُحْسِنُ)

Podsjećanje će koristiti onome ko strahuje – Glagol *tezekkere* (تَذَكَرَ) *sjetiti se*

titi se) u sebi nosi napor i trud da se nečega sjetimo; a onaj ko strahuje (od Svevišnjeg Allaha) – on će učiniti taj napor. U ajetu je rečeno *men* (مَنْ), čime se aludira na svakog ko imalo strahuje. Svima koji imaju imalo straha otvorena su vrata podsjećanja. Glagol *hašije* (حَشِيَ) označava strah od nekoga ko je veći od tebe i ko je u stanju da te savlada. Onaj ko razmišlja o svom životu i svojoj sudbini i onome što ga čeka, potruditi će se sjetiti Svevišnjeg Allaha.

11. Ve jetedžennebuhel-eškā

(وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى)

A izbjegavat će ga onaj najnesretniji – *Dženebe* (جَنَبَ) znači *biti sa strane; tedžennebe* (تَجَنَّبَ) – *biti udaljen od, izbjegavati, izbjegavati, kloniti se, odvracati se od; a džennebe* (جَنَّبَ) – *odvratiti, odbiti, odstraniti, ukloniti, udaljiti*. (Muftić, 1997: 240) Riječ *el-eškā* (الْأَشْقَى) – *najveći nesretnik, najjadniji, najbjedniji* – dolazi od riječi *šekijj* (شَقِيَ). Taj *šekijj* (nesretnik) izbjegava i podsjećanje na Stvoritelja i pokornost Njemu. Distancira se (*jetedžennebu*) od tog podsjećanja, štaviše, bori se protiv njega. Jednostavno, do njega ne dopiru nikakvi savjeti.

12. El-Lezi jaslen-nārel-kubrā

(الَّذِي يَصِلَى النَّارَ الْكُبْرَى)

Koji će se baciti u Vatru najveću – Glagol *jaslā* (يَصَلَ) znači *baciti se*, tj. baciti se u vatru. Dakle, takva će se osoba, tj. ona najjadnija, baciti u vatru; njezini udovi će se pobuniti protiv nje i sami se/jē baciti u Vatru, i to kakvu Vatru – onu najveću (النَّارَ الْكُبْرَى) – *en-nārel-kubrā*. Najvećom je nazvana zbog svoju izuzetne vreline i bola koji nanosi. Primjetno je da se u ovoj suri navodi veliki broj superlativa, pa čak i za vatru.

nikada ne iščezava, bilo da je velika ili mala. Nikada neće doći vrijeme da neko pokoljenje ili Zemlja budu bez onoga ko će slušati pouku i opomenu

13. Summe lā jemūtu fihā

(ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى)

Pa u njoj neće ni mrijeti, a ni živjeti – Ovo je strahoban opis onoga što će takvi nesretnici doživjeti. Kada se opečemo o vatru i najmanjim dodirrom, odmah povlačimo ruku jer nam je bol nepodnošljiv. Ako se neko ne može udaljiti iz vatre ili je ukloniti, onda on želi samo smrt koja će ga osloboditi tog nepodnošljivog bola. Međutim, ovdje se veli da u *en-nārel-kubrā* nema smrti, kao i u: وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ *I doći će mu smrt sa svih strana, ali on neće umrijeti*. (Ibrāhīm, 14) I sam pogled na takvu vatru tjera pomisao i molbu na smrt. I da li je moguće boravak u toj vatri nazvati životom? Taberī (2007: 10/8594) bilježi da su neki rani autoriteti u tumačnju Kur'ana smatrali da su riječi *lā jemūtu fihā ve lā jahjā*, zapravo, idiom koji su Arabljani koristili za nekoga ko je u nekoj izuzetno teškoj situaciji, tj. za njega bi kazali: *Lā huve hajj ve lā huve mejjit* (Ni živ ni mrtav).

14. Kad eflaha men tezekkā

(قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى)

Uspjet će onaj ko se (o)čisti – Sada se diskurs usmjerava na one nasuprot najnesretnijima, a to su – uspješni. Česticu *kad* (قَدْ) gramatičari nazivaju *česticom očekivanja* (حَرْفُ التَّوَقُّعِ) i kažu da se koristi za označavanje *izvjesnog perfekta* (لِلتَّحْقِيقِ) ili za *prošlost približnu sadašnjosti* (لِإِتْفَرِيحِ الْمَاضِي مِنَ الْحَالِ). (Wright, 2005: 2/3) Ovdje i drugdje *kad* ukazuje na sigurnost da je takva osoba već uspjela. Naime, ko god nastoji da se očisti (*tezekkā*) i pokuša postati bolja osoba, on je već uspio. Glagol *tezekkā* (تَزَكَّى) znači *čišćenje ili pročišćavanje*. Na drugim mjestima u Kur'anu navodi se glagol *zekkā* (زَكَى). Opseg čišćenja je veoma velik, npr. čišćenje *od mnogobojstva, grijehenja, ali i čišćenje putem imana, namaza, zekata, dobrih djela i sl.* (Ibn al-Ġawzī, 2009: 8/138)

i koristiti se time, bez obzira koliko se ljudi iskvarili, srca postala okrutna i prekrivena zatorom.” (Qutb, 2000: 30/173)

⁴ “Opominji i podučavaj gdje god nađeš priliku za poučavanje i opomenu, traži prodor do srca i načina za saopćenje. Poučavaj, pouka vazda koristi. Ona

Glagol *efleha* (أَفْلَحَ) znači: *imati uspjeha, uspjeti, biti uspješan; el-fellāh* (الْفَلَّاحُ je *orač, zemljoradnik ili ratar*. (Muftić, 1997: 1311) *Za el-fellāha* je najsretnije vrijeme vrijeme žetve, kada vidi plodove svoga rada. Inače, vrijeme žetve u bilo kojoj poljoprivrednoj kulturi je vrijeme proslave i festivala jer se uložilo mnogo teškog truda i rada. Drevni Arabljani su bili opčinjeni poljoprivredom jer je samo mali dio arablanske regije bio podoban za poljoprivredu. Etimologija glagola *efleha* sugerira da se uspjeh ostvaruje samo s nekom vrstom napora. Dakle, riječima *kad efleha* ističe se rad i napor s kojima dolazi uspjeh. U Kur'anu se, prije ili poslije spomena ovog glagola ili njegovih izvedenica, uvijek navodi neki napor. Ovdje se, uz *čišćenje*, spominju zikir i namaz u sljedećem ajetu.

15. Ve zekeresme Rabbihi fe

sallā (وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى)

I spominje ime Gospodara svoga i namaz obavlja – Onaj ko nastoji da se očisti neprestano će spominjati ime svoga Gospodara (*Rabbihi*). Nakon toga, tj. nakon učestalog spominjanja svoga Gospodara, on će poželjeti da se s Njime poveže, a najbolji način tog povezivanja jeste namaz (*fesallā*).⁵ Sedmi ajet ove sure: *Zaista On zna i javu i ono što se krije* odnosi se i na naše namaze: u zajedničkom namazu svi smo u istom redu i smjeru, ali neko razmišlja o poslu, neko o utakmici, neko o večeri, ali ima i onih koji se zaista sjećaju Svevišnjeg i istinski se povezuju s Njime.

16. Bel tu'sirūnel-hajāted-dunjā

(بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا)

Ali, vi dajete prednost životu na ovome svijetu – Svevišnji ovdje sada otkriva šta sprečava istinski uspjeh. Mnogo je toga što ljude na ovom svijetu odvraća od pravog uspjeha.

Ovdje je rečeno uopćeno: *el-hajātud-dunjā* (الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) – život dunjalučki. U ovom ajetu imamo stilsku figuru zvanu *iltifāt* (retorički obrat), tj. s trećeg lica prelazi se na drugo lice. Svevišnji se nama direktno obraća; nije rekao npr. da ljudi (*en-nās*) daju prednost životu na ovome svijetu, već vi, tj. mi, svi mi.

Riječ *ed-dunjā* (الدُّنْيَا) (bos. dunjaluk) ženski je oblik riječi *ednā* (أَدْنَى), a znači *bliži* ili *inferiorniji*. Svevišnji ovaj svijet naziva “inferiornijim” ili “bližim” nama. I zato što mu je bliži, čovjek ga voli misleći da je uspjeh na njemu, ovdje. Recimo, kuće koje nam se obećavaju u Džennetu vidimo dalekim, ali kuća koju možemo sagraditi nedozvoljenom (haram) transakcijom čini nam se blizu. Haram ponuđeno piće je pred nama; ono džennetsko je daleko, itd. Dolazimo do zaključka da čovjek daje prednost zadovoljstvima koja su mu blizu u odnosu na Božije zadovoljstvo koje mu se čini daleko ili zadovoljstva koja mu je On pripremio. U tefsirima se prenosi da je jedanput Ibn Mes'ūd, nakon što je proučio ovaj ajet, rekao:

وعن ابن مسعود أنه قرأ هذه الآية، فقال: أتدرون لم آثرنا الحياة الدنيا على الآخرة؟ لأن الدنيا حَصْرَتْ وَعَجَلَتْ لنا طبيباتها، وطعامها وشرابها، ولذاتها وبهجتها، والآخرة عُيِّبَتْ عَنَّا، فأخذنا العاجل، وتركنا الآجل

“Znate li zašto dajemo prednost dunjaluku nad ahiretom? Zato što je dunjaluk tu i što su pred nama njegove ljepote, jela i pića, slasti i ukrasi, dok je ahiret tamo, odsutan. I mi smo prigrlili dunjaluk, a zapostavili ahiret!” (Al-Qurtubī, 1996: 20/26)

17. Vel-Āhiretu hajrun

ve ebkā (وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى)

A ovaj svijet je bolji i dugotrajniji – Svevišnji ovdje stavlja do znanja da je ahiret bolji od dunjaluka i da je

sve što se obećava na ahiretu bolje i trajnije. No ljudska bića imaju urođenu sklonost da odmah žele da nešto dobiju, bez čekanja. Svevišnji ovdje daje Svoju Riječ za ahiret. Naprimjer, ako bi vam neko nudio raskošnu kuću na obali mora i u dobrom susjedstvu, ali koju morate odmah platiti, a dobit ćete je ili vidjeti tek za dvadeset, trideset godina, vi, dakako, ne biste pristali na takvo nešto. Štaviše, većina ljudi bi to smatrala prevarom. Svevišnji Allah nam nudi ulazak u Džennet, kasnije, a od nas traži da se sada žrtvuemo za Njega. Moramo pogledati duboko u sebe i zapitati se da li istinski dajemo prednost ahiretu u odnosu na ovaj svijet.

18. Inne hāzā le fis-Suhufil-ūlā

(إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى)

19. Suhufi Ibrāhime ve Mūsā

(صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى)

Zaista, ovo ima u Listovima davnašnjim / Listovima Ibrahimovim i Musaovim – Riječ *subūf* (صُحُفٍ) je plural riječi *sahīfe* (صحيفة) – *list*. I davnašnji *Suhufi* / *Listovi* također su sadržavali činjenicu da je sljedeći život bolji i trajniji od ovoga kao i to da su pozivali ljude da slave ime svoga Gospodara. Drugim riječima, sadržavali su suštinu poruke svakog poslanika i vjerovjesnika. Spominju se konkretno *Listovi* Ibrahima i Musaa, a.s. jer su Muhammedova, a.s., prvotna publika bili Kurejšije koje su priznavale Ibrahima, a.s., i Ljudi Knjige (Ehlul-Kitāb) čije učenje seže od Musaa, a.s.⁶ Također, ovim se aludira da poslanstvo Muhammeda, a.s., i Knjiga koja mu se objavljuje nisu *nešto novo*, već samo nastavak i konačni završetak onoga što je započelo s njemu prethodećim poslanicima i Božijim Knjigama!

Al-Sābūnī u svome tefsiru napominje da Musaovi, a.s., *Subufi* nisu

⁵ U nekim klasičnim komentarima Kur'ana ističe se da se pod namazom u ovom ajetu misli na bajram-namaz, a da se u prethodnom ajetu pod čišćenjem podrazumijeva sadekatul-fitr (bos. vitre). Al-Qurtubī

(1996: 20/25) je na ovo odgovorio ovako: “Već smo naveli da je ova sura [tj. sura al-‘Alā], prema mišljenju većine učenjaka, objavljena u Mekki, a u tadašnjoj Mekki nije bilo bajram-namaza niti

sadekatul-fitra.” Identičan odgovor susrećemo i kod Ibn al-Ġawzīja. (2009: 8/139)

⁶ Ovo je drugo mjesto u Kur'anu gdje se zajedno spominju *Listovi* Ibrahimovi i Musaovi, a.s.; prvo je u: En-Nedžm, 36.

Tevrat, već deset *Listova* na kojima su bile ispisane mudre kaže ili pouke. Poziva se na predaju u kojoj stoji da je Ebū Zerr rekao:

قال أبو ذر: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صحف موسى ما كانت؟ قال: كانت عبراً كلها (عجبت لمن أيقن بالموت كيف يفرح! عجبت لمن أيقن بالنار كيف يضحك! عجبت لمن رأى الدنيا وتقلبها بأهلها كيف يطمئن إليها! عجبت لمن أيقن بالقدر ثم ينصب! عجبت لمن أيقن بالحساب ثم لا يعمل!!).

“Upitao sam Allahovoga Poslanika, a.s., o Musaovim *Suhufima*, a

on je odgovorio: ‘Oni su bili pouke poput: Čudim se onome ko je uvjeren u smrt kako može da se raduje?! Čudim se onome ko je uvjeren u Vatru kako može da se smije?! Čudim se onome ko gleda ovaj svijet i njegove mijene koje pogađaju njegove stanovnike kako, onda, može da uz njega smiraj nađe?! Čudim se onome ko vjeruje u određenje kako može da se trudi?! Čudim se onome ko je uvjeren u polaganje računa kako može da ništa ne čini?!” (Al-Sābūnī, 1981: 3/550)

Zaključak

Iz sadržaja sure El-E’alā možemo, između ostalih, derivirati

sljedeće zaključke: 1) Svevišnjeg Allaha ne smijemo spominjati na način koji Mu ne dolikuje; 2) čovjek nije prepušten sam sebi; nadahnut je smjernicama i instrukcijama za ispravan način života; 3) kada se čovjek pokorava Božijim naredbama, on treba osjećati zadovoljstvo, a ne tegobu; 4) čovjek ne treba biti zaveden i obmanut svojim dobrim djelima već zahvalan Svevišnjem koji mu ih je *olakšao*; 5) onaj ko razmišlja o svom životu i svojoj sudbini i onome što ga čeka, potruditi će se sjetiti Svevišnjeg Allaha; 6) pametna osoba vezivat će se za ono što je vječno, a ne za ono što je prolazno.

Literatura

- Ibn al-Ġawzī, Abū al-Faraġ (2009). *Zād al-masīr fī ‘ilm al-tafsīr*. Beirut: Dār al-fikr.
- Ibn Džuzejj (2014). *Olakšani komentar Kur’ana 6*. Preveo Nedžad Ćeman, Sarajevo: Libris.
- Ibn Kaṭīr (1996). *Tafsīr al-Qur’ān al-aẓīm*. Kuwayt: Ġam’iyya ihyā’ al-turāṭ al-islāmī.
- Al-Qurṭubī, Abū ‘Abdullāh (1996). *Al-Ġāmi’ li aḥkām al-Qur’ān*. Cairo: Dār l-hadīṭ.
- Qutb, Sayyid (2000). *U okrilju Kur’ana*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.
- Maududi, *Tafhīm al-Qur’an*, <https://www.english tafsir.com/Quran/85/index.html>
- Muṭtić, Teufik (1997). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.
- Al-Sābūnī, Muḥammad ‘Alī (1981). *Šafwa al-tafsīr*. Beirut: Dār al-Qur’ān al-karīm.
- Al-Suyūṭī (1999). *Al-Itqān fī ‘ulūm al-Qur’ān*. Beirut: Dār al-kitāb al-‘arabī.
- Al-Šawkānī, Muḥammad b. ‘Alī (2007). *Fath al-Qadīr*. Beirut: Dār al-ma’rifa.
- Al-Ṭabarī, Ibn Ġarīr (2007). *Ġāmi’ al-bayān ‘an ta’wīl āy al-Qur’ān*. Cairo: Dār al-salām.
- Wright, W. (2005). *Arabic Grammar*. II. Third Edition, Two volumes bound as one. New York: Dover Publications, inc., Mineola.
- Al-Zamaḥšarī, Abū al-Qāsim (2005). *Tafsīr al-Kaššāf*. Beirut: Dār al-ma’rifa.

الموجز سورة الأعلى المير فاتيتش

Sura al-‘alā is the 87th surah in the Qur’an. It is named Al-‘alā (الأعلى) because its first ayah prescribes glorification (tasbīh) of the Most High. Likewise, it is also named surah Sebbih after the word it begins with. It was revealed in Mecca as one of the earliest surahs revealed, what we can assert from the context of its sixth ayah which suggests that Muhammad s.w.s., was still not entirely habitual to receiving the Revelation. It is one of the seven surahs of the Qur’an that are commonly referred to as Al-Musebbihāt, surahs that begin with tasbīh. Generally speaking, we can find three main topics concisely addressed in this surah: 1. Tawhīd 2. Revelation and 3. Akhirah. Muhammad s.w.s., as it was recorded in the Hadīth quoted from hazrat ‘Alī r.a., was particularly fond of this surah and used to recite it, along with surah Al-Ghashiya in ‘Eid salah and in salati Juma.

الكلمات الرئيسية: سورة الأعلى السابعة والثمانون، الأعلى، التفسير، التسبيح، التنزيه.

Summary

SURA AL-E’ALĀ: THE MOST HIGH

Almir Fatić

Sura Al-‘alā is the 87th surah in the Qur’an. It is named Al-‘alā (الأعلى) because its first ayah prescribes glorification (tasbīh) of the Most High. Likewise, it is also named surah Sebbih after the word it begins with. It was revealed in Mecca as one of the earliest surahs revealed, what we can assert from the context of its sixth ayah which suggests that Muhammad s.w.s., was still not entirely habitual to receiving the Revelation. It is one of the seven surahs of the Qur’an that are commonly referred to as Al-Musebbihāt, surahs that begin with tasbīh. Generally speaking, we can find three main topics concisely addressed in this surah: 1. Tawhīd 2. Revelation and 3. Akhirah. Muhammad s.w.s., as it was recorded in the Hadīth quoted from hazrat ‘Alī r.a., was particularly fond of this surah and used to recite it, along with surah Al-Ghashiya in ‘Eid salah and in salati Juma.

Keywords: Al-‘alā, the 87th surah of the Qur’an, the Most High, glorification, tasbīh